

մայն, որ ոչ վրդովիք և ոչ ալ ինձմէ
վշտանաք, ըրածս ոչ հակառակութիւն
է և ոչ թշնամութիւն, այլ պարզ խօ-
սակցութիւն, և եթէ ըմբռնելու չափ
իմաստութիւն ունիք, կարող էք գիտ-
նալ թէ ըրածս մեծ բարեկամութիւն
է. խօսքերս կ'ուզէք ընդունեցէք
կ'ուզէք մի ընդունիք, միայն թէ մեր
բարեկամութեան թող չի դպչի:

Զարեհ. — Իրաւացի փաստերու վը-
րոյ հիմնեցէք խօսքերնիդ և չենք զայ-
րանար:

Շահապ. — Ըրդարութեան դէմ զայ-
րանալէն ի՞նչ օգուտ:

Կրիստ. — Եւ այց դժբաղդաբար այն
պիտի դարի մը մէջ կ'ապրինք, որ ճըշ-
մարտութիւնը ծանր կուգայ լսելեաց,
և բազմաց զայրոյթ պատճառողը բուն
խիստ արդարութիւնն ու ճշմարտու-
թիւնն է, և ասոր համար է, որ ես
կանխաւ կրղգուչացնեմ զձեզ, որ դուք
ալ չի՛ն մանիք այն անմիտներուն, որ
միշտ կ'ուզեն իրենց կամաց հաճոյական
եղածը եւ իրենց անձնասիրութիւնը
շարժ խօսքեր միայն լսեն և զայնս մի-
այն իրաւունք, ճշմարտութիւն և ար-
դարութիւն կը համարին, զորս իրենց
մտաց համոծայն կը գտնեն. այս պատ-
ճառաւ է ահա, որ անվերջանալի վի-
ճաբանութիւնք, սիրոյ և բարեկամու-
թեան սառնութիւն, հակակրութիւն,
ատելութիւն, և ուրիշ շատ չարիքներ
տեղի կ'ունենան, ես այդ կերպ խօ-
սակցութիւնները կ'ատեմ, ինչու որ ա-
պարդիւն ըլլալէ զատ վնասակար ալ են:

Զարեհ. — Հարկաւ այդպէս է, ինձ
ալ ատելի են, ես միշտ ճշմարտու-
թիւնը լսել կը սիրեմ, թէ և բուն իսկ
ինձ դէմ եղած ըլլայ:

Շահապ. — Ճշմարտութիւնը ո՞վ չու-
ղեր լսել:

Կրիստ. — Ինքնամոլները կ'ատեն ճըշ-
մարտութիւնը, կամ ապաշտները կը

հերքեն ու կը հալածեն զայն, խաբեբայ,
կեղծաւոր և չարասիրտները կը ծած-
կեն զայն, և առհասարակ մտիները կը
հալածեն, բայց ճշմարտութիւնը միշտ
անոնց ետեւէն կը շրջի զիրենք խա-
տառակելու համար:

Զարեհ. — Երբաւի այդպիսեաց յա-
տուկ է արդար ու ճշմարիտ խօսքերու
դէմ զայրոյթ բանեցնել. բայց մենք
սիրով պիտի լսենք:

(Շարունակութիւն)

ԱՆՀԻՄՆ ՏՐՏՈՒՆՔՆԵՐ

Ղրեթէ ագղային ամեն կարգի և
աստիճանի անհատներու համար առօ-
րեայ առած մ' եղած է, թէ՛ « Լ՛ղգին
գործերը երեսի վրայ մնացած են, աղ-
գին գործոց նայող և հակող չը կայ »:
Լ՛յս ատեսակ խօսքեր բարձրագոյն կար-
գի սրտշոճեայններէն, այսինքն ազգա-
յին երեսփոխաններէն սկսեալ ցյե-
տին անհատն ընդ միշտ կը յեղեղեն, և
համարեալ թէ իւրաքանչիւրն ևս զա-
նազան պատճառներ կը նշանակեն այս
առթիւ: Սմանք կ'ըսեն՝ որ աղջիկն ընդ-
հանուր անտարբերութիւնն է ազգա-
յին գործոց յետ մնալուն պատճառ,
ոմանք՝ թէ եկեղեցականք են, որք ի-
րենց պարտաւորութիւնքը չը ճանա-
չելով, կամ ճանաչելով և 'ի գործ չը
դնելով, այս վիճակին հասուցած են,
ոմանք՝ թէ ազգին մէջ կրթութեան և
դաստիարակութեան բարձի թողի լի-
նին է միակ առիթ. իսկ ոմանք՝ (մեծ
մասը) թէ արգի Պատրիարքին անքա-
ղաքագիտութիւնն և հակասահմանա-
դրական ընթացքն է պատճառ ազգա-
յին գործոց յետամնացութեան, և
վերջապէս շատերն ալ ուրիշ պատ-
ճառներ մէջ կը բերեն:

Մեր նպատակն չէ այստեղ մի առ մի իւրաքանչիւր առարկութեանց ինչ արժէք ունենալը ցուցնել կամ իրարմէ ինչ առաւելութիւն ունենալնին եւ այս ինչ կամ այն ինչ կուսակցութիւնը պարտաւել. այլ կ'ուզեմ հասկնալ և հասկննել միանգամայն, թէ՛ ի՞նչ է իսկական պատճառը ազգային գործոց յետագիմութեան, առ ո՞ր պէտք է ուղղենք մեր տրտունջներն և որո՞ւ դէմ:

Նշմարիտ է՝ որ մասնաւոր ընտանեաց մը իւրաքանչիւր անդամ թէ՛ հռչակագործ լինի, թէ՛ հովիւ, թէ՛ վաճառական լինի և թէ՛ վարժապետ, նոյն ընտանեաց բարեւաւութեան, շինութեան և օգտի համար պաքտաւոր է աշխատիլ, տքնիլ և իւր քիրտն չը խնայել: Բնուիրաւունք չունի հովիւը հողագործին ասել՝ թէ դու միայն պարտաւոր ես ընտանեաց հոգսերն լցուցանել, բարեւաւութեան համար մտածել եւ խորհիլ և ոչ վարժապետը. վաճառականին ըսել, թէ պէտք է դու հոգսս ընտանեաց պէտքերն, ես այս մասին պարտաւոր չեմ և փոխադարձաբար, այլ իւրաքանչիւրն եւս իւր յատուկ պարտաւորութիւնն ունի: Հողագործը պէտք է իւր հողագործութեան արդիւնքն, հովիւն՝ հովութեան արդիւնքն, վաճառականն՝ վաճառականութեան եւ վարժապետն՝ վարժապետութեան արդիւնքն ընտանեաց չի նուութեան համար՝ նուիրել անխտիր: Այսպէս և ընդհանուր ազգի մը, որ ընդարձակ գերդաստան մը ըսել է, մէն մի անհատ պարտաւոր է նոյն ազգին յառաջագիմութեան, բարգաւաճման և զարգացման համար աշխատիլ եւ քիրտն թափել անխնայ. ի հարկէ ամեն մարդկանց պարտաւորութիւն մի և նոյն չէ, այլ զանազան իրենց դրից և վիճակին նայելով: Կարելի չէ տգէտ մարդոց վրայ ուսման մարդոց պարտա-

ւորութիւն դնել և փոխադարձաբար, և ոչ յետին արուեստաւորէ մը ուսուցչական պաշտօն պահանջել:

Սակայն հարկ է գիտնալ, որ պարտաւորութեանց զանազանութիւնը, երբէք անտարբերութիւն չեն թաղրեր, հետեւաբար կարելի չէ ըսել՝ որ ազգին գործոց վրայ մտածել այս ինչին պարտաւորութիւնն է. կարելի չէ, որ տգէտ հասարակութիւնը ըսէ թէ, ես ազատ եմ ազգային գործոց հոգսերէն. վասն զի տեսանք որ ամեն մարդ ևս ազգին յառաջագիմութեան մէջ իւր յատուկ տեղն ունի: Այլ թէ մարդը գրաւէտ է, պարտաւոր է իւր հանձարն ու գրիչը նուիրել այս առթիւ. եթէ տըգէտ է՝ իւր քիրտն ու նիւթական աշխատանքն. եթէ՛ Կիւղեցական է, իրեն վերաբերեալ գործոց և պարտաւորութեանց մէջ չը թերանալ. եթէ հարուստ, գրամ չը խնայել: Չեմ սըխալիր՝ եթէ նոյն իսկ դպրոցի ուսանողն անգամ պարտաւորութիւն ունի ըսեմ ազգային յառաջագիմութեան համար առ այն բարի և բուռն զգացմունքներով սնուցանելու իւր սիրտն ու հոգին:

Արդ՝ քանի որ այսպէս է, քանի որ ամեն մարդ պարտաւորութիւն ունի, ուրեմն ի՞նչ են վերը յիշուած տըրտունջներն, որո՞ւ կ'ուղղուին և որո՞ւ համար են: Փոխանակ ըսելու թէ՛ այս ինչ կամ այն ինչ է պատճառ ազգային գործոց յետագիմութեան, ըստ իս աւելի ճիշդ և արդիւնաւոր կը լինի, երբ անձնիւր մարդ իւր անձն մատնանիլ ցուցնէ թէ՛ ես եմ պատճառ, ինձ պատկանեալ գործոց և պարտաւորութեանց մէջ թերանալով: Արդիւնաւոր կը լինի ասացի, վասն զի երբ մարդ մի անգամ խոստովանի իւր թերութիւնքը, այս խոստովանութեան բնական հետեւանքն է ջանալ ուրիշ անգամ ևս նոյն պակասութեան մէջ չը գտնուիլ:

Երբ այսպէս ամեն մարդ իւր անձին դէմ իրաւամբ տրտունջ բառնայ եւ իւր անձին պարտականութեան մասին նախանձախնդիր լինի, այն ժամանակ անշուշտ եմ, որ ազգային գործերը առանց յետ մնալու հսկայաբայլ կը յառաջեն, և թէ այն ժամանակ փոխանակ խօսող ազգ մը լինելու (ինչպէս ենք) գործօն ազգ մը կը լինինք։

Իբրեւ հետեւանք վերի լուծածներուն անշուշտ հասկողութեամբ կարգ մը մարդկանց շարունակ կրկնած խօսքին ինչ արժէք ունենալը, թէ՛ «Պատրիարքին հակասահմանադրական ընթացքն է ազգային գործոց յետ մնալուն առիթ»։ Սակայն պահ մը իրաւացի սեպելով այս առարկութիւնը, տեսնենք թէ ի՞նչ հիման վրայ հիմնած են։ Ի՞նչ է Պատրիարքին պաշտօնը Սահմանադրութեան տրամադրութեանց նայելով, եթէ ոչ սահմանադրապէս կազմուած ժողովներու նախագահել և միանգամայն նոյն ժողովոյ որոշումներուն գործադիր հանդիսանալ։ Երբ քանի որ Պատրիարքը անկախ և ազատ չէ իւր գործառնութեան շրջանին մէջ, այլ կախումն ունի Վարչութենէն եւ ընդհանուր Ժողովէն, ինչպէս կարելի է հակասահմանադրական լինիլ իւր գործոց մէջ, վասն զի հակասահմանադրական լինիլ կը նշանակէ անկախ որ և է պաշտօնական մարմինէ հակառակ գործել Սահմանադրութեան տրամադրութեանց, և քանի որ ցարդ այդ տեսակ գործ մը չենք տեսած պատրիարքի ընթացից մէջ, ուրեմն ի՞նչ տարբերութիւն ունի ձերմակին սեւ ես ըսելէն՝ Պատրիարքին հակասահմանադրական ես ըսելը։

Եթէ արդի պատրիարքն ազգային Ժողովոյ որոշումներն ի գործ դնելով՝ Սահմանադրութիւնը կ'տոնահարէ,

պէտք է ազատ խղճով ասել՝ որ նա իւր պաշտօնին պահանջած պարտաւորութիւնը կը կատարէ, ինչու որ նա սահմանադրութեամբ ընտրուած և նոյն ժողովոյ վրայ նախագահ և գործադիր կարգուած է։

Արեւմտեան Սահմանադրութիւն մը կայ, այն ոչ թէ պատրիարքի գործառնութեանց և ընթացից մէջ է, այլ ժողովներու որոշմանց մէջ։ Թերեւս այսպէս ասելու իրաւունք չունենայի, եթէ ցարդ գտնէ մի անգամ կամ Վարչութեան կողմէն եւ կամ Ենդհանուր ժողովոյ կողմէն Պատրիարքին ազգ եղած լինելը, թէ այս ինչ գործը մեր որոշման համեմատ չը գործադրեցիր, այլ ընդդէմ Սահմանադրութեան քու ուղածիդ պէս կատարեցիր։

Կործեմ նոյնպէս հասկողութեամբ թէ այն անձինք, որք յանուն Սահմանադրութեան խօսելով՝ ուրիշներն հակասահմանադրական կը կոչեն, ինքզինքնին Սահմանադրութեան միակ պաշտպան ցուցնել կը ջանան, և որք այս տեսակ կեղծ ու պատիր միջոցներով ժողովրդականութիւն որսալ կ'ողեն, այդ անձինքն ոչ սահմանադրութիւնը հասկըցած են և հետեւաբար ոչ սահմանադրականք, ոչ ժողովրդեան բարեկամ և ոչ նորա օգտին և բարւոյն նախանձախնդիր են։

Յանուն ճշմարտութեան կը հարցնեմ այն ամենուն, որք քիչ շատ տեղեկութիւն ունին նախորդ պատրիարքաց գործոց և արարմանց վրայ, թէ Սահմանադրութիւնը արդի պատրիարքի օրով աւելի կենդանացած է, թէ մեռած։ Այս պատրիարքի օրով այսպէս կանոնաւոր կերպով երեսփոխանական ժողով կազմուած, օրինաւոր եւ շարունակ նխաւոր ունեցած է։ Այլ հարցնեմ լուսաւոր և մարդիկ խիղճ ու

նեցող ամեն մարդու, թէ այս՝ Սահմանադրութիւնը մահացնել կը նշանակէ թէ կենդանացնել. Սահմանադրութիւնը անգործութեան մատնել, թէ գործադրութեան մէջ դնել. սահմանադրական լինիլ, թէ հակասահմանադրական :

Ինչպէս վերն ասացի, նոյնը հոս կը կրկնեմ, թէ այս տեսակ Նկիւն որդանելն են տւելի պատճառ չգրային գործող յետ մնալուն, քան թէ ուրիշ բան. տւելի այս տեսակ գրապաշտ դաս մը մարդիկ են չգրին գործերն մթութեան և անգործադրութեան մէջ սպաննողներն, քան թէ Պատրիարքն և կամ ուրիշներն, վասն զի Հոգիւն է կենդանութիւն, քան Գիրն. Գործն Սահմանադրութիւն, քան Խօսքն :

Գ. Ս. Խ.

ԿԱՐԳՍԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Ռ. ՈՂԶՈՒԹԵԱՆ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ 31)

Չէրմտութեան թիւնք բաժանին 'ի շարունակ, 'ի փոփոխական և յընդհատումն առժամանակ մի. և յայնոսիկ որք պատճառին 'ի գրգռմանէ մարթոյ, 'ի բորբոքմանէ արեան, 'ի ծաղկէ, 'ի վարդախտէ և 'ի հրատապ պաւարաց :

Շարունակ ջերմն է այն որ երբեք ոչ թողու զհիւանդն, և յընթացս հիւանդութեան ոչ առաւելու և ոչ նուազի 'ի նշանն : Եւ այս տեսակ ջերմն բաժանի 'ի սաստիկ, 'ի յուշիկ և 'ի մահառիթ :

Ե

Սաստիկ ասի ջերմն, որոյ ընծացքն է երազ, և յուշիկ՝ որոյ ընծացքն է մեղմ. իսկ մահառիթ, յորժամ ցուցանէ կապաբազոյն կամ խաղաւարտաւոր բիծս ապականեալ դրութեան հիւթոյ :

Փոփոխական ջերմն այն է, որ ըստեպ յաւելու կամ նուազի, կամ սաստկանայ և կամ թուլանայ. բայց ոչ երբեք թողու՝ ցորչափ հիւանդութիւնն տեւէ :

Եւ ընդհատական ջերմն է այն որոյ հնար է երբեմն սաստկանալ, բայց ըստ փոփոխակի նշանացն յուսալի է ողջանալ հիւանդին : Արք փոյթ տանին առողջութեան, պարտին աւանայն զգուշութեամբ մտադիր լինել ճգանց բնութեան, որ հաստատեալ է 'ի մեզ այնպիսի միջոցս, որով հնար է մարդոյ ազատ մնալ 'ի պատճառաց ջերման կամ այլ հիւանդութեան. քանզի 'ի բնութենէ մարմին մեր կաղմեալ է այնպիսի ձեւօք, որ ունի զբնական հակամիտութիւն 'ի բաց վարեւոյ յինքնէն զմնասակարսն առողջութեան. որ և հասարակապէս կստարի միղեւոյ, քրտամբք, կարեօք որովայնի, մարբութեամբ կրծոց, փսխմամբ կամ իւրք արտաթորմամբ, որք են թուլթք, դաշտան, կանանաւոր լուծումն, ծաղիկ, վարդախտ, պաւարք, և այլն :

Եւ ըստ այսմ 'ի սկսանիլ ջերման, և թէ փոյթ տարցի ճգանց բնութեան, այն տեւէ այն ընդ երկար, այլ ոչ մահացանէ. բայց յորժամ անփոյթ լիցի այնմ, անկասկած պատճառէ զմահ :

(Օրական փորձիւ յայտնի է, զի որք ըմբռնին 'ի ցրտութենէ, անդէն 'ի յայտ գան նշանք ջերման. եթէ առժամայն հոգ տարցին պահելով զինքեանս ջերմ, ըմպելով մեղմ և լոյծ

18